

Olomoucký bi zpravodaj

říjen 2006

10

Informátor pro zájemce o ekologické zemědělství a původ našich potravin

PŘEDSTAVUJEME Známá i neznámá sója

Sója je považována za jednu z nejstarších kulturních plodin. Pochází ze severní a střední Číny, kde patřila spolu s rýží, pšenicí, a dvěma druhy prosa mezi pět posvátných semen. První zmínky o sóji nacházíme v knihách známých jako „Pen-Cao-Kong-Mu“ datovaných 2838 př.Kr. Námořníci rozšířili sóju z Číny do ostatních orientálních zemí, když ji s sebou brali na své plavby. A právě Čína byla až do roku 1954 jejím hlavním producentem. Dnes jsou na čele žebříčku v produkci sóji Spojené státy, Brazílie a Argentina. Čína obsadila až čtvrté místo před Kanadou a státy na území bývalého SSSR, Indií, Itálií a Francií. U nás bychom sóju našli na jižní Moravě a také na sousedním Slovensku.

Tato rostlina může za vhodných podmínek dorůst až 1,5 m, běžné porosty dorůstají do výšky cca 1 m. Lusky jsou rovné nebo lehce zakřivené a dosahují délky od 2 do 7 cm. Semena jsou většinou oválná, ale existují kultivary se semeny plochého či protáhlého tvaru. Pěstuje se v tropech, subtropích a v teplých oblastech mírného pásu.

Ve vyspělých zemích je většina sóji použita jako krmivo pro dobytek nebo je zpracována na olej a sójový protein, který se používá jako aditivum v mnoha potravinářských výrobcích.

Nutriční vlastnosti

Stejně jako ostatní luštěniny je i sója bohatá na draslík. Dokonce jí v jeho obsahu patří prvenství (1740 mg na 100 g). Mimo to obsahuje také

velké množství fosforu, vápníku, hořčíku a vitamíny skupiny B, A, C, E, H. V neposlední řadě obsahuje i sodík, mangan, železo, zinek, lecitin, kyselinu listovou a pantotenovou.

Sója je často označována za „proteínovou bombu“, protože mezi přirozenými potravinami je jediná, která obsahuje takové množství bílkovin. Proto jsou sójové výrobky oblíbenou složkou vegetariánské stravy.

Alergeny a antinutrienty

Bohužel sója rovněž obsahuje některé anti-nutrienty, alergenů a vysokou hladinu fyto-estrogenů, které mohou být nevhodné zejména pro děti. Zdravý vývoj dítěte může rovněž ovlivnit vysoká hladina fytátů, které váží vápník a další stopové živiny, a zabraňují tak jejich příjmu z potravy. Z těchto důvodů nejsou běžné sójové výrobky vhodné pro děti, vyrábějí se však speciální výrobky s přidáním vápníku a vitamínů, které je možné dětem podávat. Alergie na sójové proteiny je v Evropě a severní Americe poměrně častá. Tradiční asijská kuchyně využívá především fermentovaný sójový protein (sojová omáčka a podobně), ve kterém je hladina alergenů a antinutričních látek výrazně snížena. Kromě potravinářského použití se sója používá v průmyslu pro výrobu bionafty, kosmetických přípravků, oleje, mýdel, plastů a podobně.

Vývoj sójových výrobků

Kolébku sójových výrobků je Dálný východ, resp. východní Asie. Mezi tradiční výrobky Číny a Japon-

ska patří tofu (někdy nazýván jako sójový tvaroh nebo sýr) a výrobky z tofu, dále sójová omáčka a miso (fermentovaná sója). Pro Indonésii je charakteristický tempeh (tzv. plísňový sójový sýr), který je na trhu vyhledáván hlavně kvůli obsahu vitamínu B12. Příchodem do Ameriky se stala sója zdrojem nápadů a vědeckých pokusů. Bylo nejenom zjištěno, že samotná sója a pokrmy z ní jsou hodnotnými a přitom levnými krmivými, ale že má i slibnou budoucnost v oblasti potravinářského průmyslu. V roce 1978 vznikla ve Spojených státech nezisková organizace Soyfoods Association of North America, která se zabývá podporou sójových výrobků na tamních trzích. V současné době registruje na 150 firem zpracovávajících sóju.

Paleta výrobků ze sóji

Tofu a výrobky z tofu

Tofu je známo jako sójový tvaroh. Je to měkký sýr - pokrm připravený srážením čerstvého sojového mléka koagulátorem. Tofu je jemný výrobek a dovede absorbovat jakoukoliv chuť a vůni, které převeze z přidaných ingrediencí. Je to bohatý zdroj proteinů, vitamínů řady B a obsahuje nízké procento sodíku. V supermarketech a prodejnách zdravé výživy najdeme různě tuhé tofu rozmanitých tvarů a chutí. Tuhé tofu se používá do polévek, na smažení a grilování. Obsahuje více bílkovin, tuku a vápníku než ostatní formy tofu. Měkké tofu je dobré pro přípravu pokrmů, při kterých je vyžadováno tofu na míchání. Jemné tofu je krémový výro-

bek vhodný do omáček, majonéz, atd. Tofu pochází z Číny, kde se začalo vyrábět ve druhém století před naším letopočtem. V sedmém století se jeho znalost rozšířila i do Japonska. V obou těchto zemích, stejně tak jako ve Vietnamu, Koreji a Thajsku patří dodnes k tradičním jídlům. V asijské kuchyni se tofu využívá ve slaných i sladkých jídlech a je ceněno především pro svou schopnost přejmout chuť ostatních použitých přísad. V západních zemích bylo tofu takřka neznámé až do poloviny 20. století, ale s rostoucím zájmem o vegetariánství a zdravou stravu se i zde začalo masivně rozšiřovat. Dnes lze tofu koupit nejen v obchodech se zdravou výživou, ale i v mnoha hypermarketech a supermarketech.

Tofu se dále zpracovává, i když je lehce stravitelné. Mezi dalšími výrobky této řady je např. česnekové tofu - ochuceno česnekem, marinované tofu - macerované a smažené, nebo uzené tofu. Mezi výrobky z tofu se řadí tofu karbanátky, tofu burgery, tofu salámy, tofu párky, pomazánky a paštiky. Tyto výrobky mají vždy rozdílnou technologii výroby a liší se rovněž po chuťové stránce v závislosti hlavně na použitém koření.

Edamame (sladké boby)

Edamame, také známé jako sladké boby, pochází z rozsáhlých sójových sklizní, kdy je sója ještě zelená. Tato sladce chutnající sója může sloužit jako lehké jídlo např. ke svačince, nebo jako hlavní zeleninový chod. Jsou v ní zastoupeny bílkoviny a vláknina a neobsahuje žádný cholesterol. Edamame můžeme nalézt hlavně v USA v asijských obchodech nebo v obchodech se zdravou výživou.

Sója (celé sójové boby)

Sójové boby dozrávají v luscích do tvrdých, suchých bobů. Většina sójových bobů je žlutá. Existují však i druhy hnědé, zelené a černé. Sójové boby obsahují až osm esenciálních aminokyselin, které jsou nutné pro lidskou výživu. Celé sójové boby (znamenitý zdroj bílkovin a vlákniny) mohou být připravovány podobně jako ostatní druhy luštěnin a mohou být používány v omáčkách, při dušení zeleniny a v polévkách. Pro rychlé občerstvení můžeme sóju namočit a opražit, chutná pak jako ořechy. Sójové boby jsou však velmi tvrdé, a proto se musí asi 2,5 hodiny vařit. V případě použití tlakového hrnce postačí 30 minut, vaření urychlí i předchozí namáčení. Ovšem ani

vaření se nesmí přehnat, protože pak boby začnou opět tvrdnout. Mimo to se také konzumují v syrovém stavu v podobě sójových klíčků, které se hodí do zeleninových salátů nebo pomazánek.

Izolovaný sójový protein

Když jsou zpracovávány sójové boby, odstraněním slupky a oleje vznikají odtučněné vločky, které se používají pro výrobu odtučněné sójové mouky, sójových koncentrátů a sójových izolátů. Když se odebere bílkovina z odtučněných vloček, výsledkem jsou sójové proteinové izoláty, vysoce vyčištěné sójové bílkoviny. Tyto izoláty mají největší množství proteinů ze všech sójových výrobků (až 92%) a patří ke snadno stravitelným zdrojům aminokyselin.

Lecitin

Extrakt získaný ze sójového oleje. Používá se v potravinářském průmyslu jako emulgátor ve výrobcích s vysokým obsahem tuků a olejů. Rovněž podporuje stabilizaci, krystalizaci a je antioxidantním činidlem. Práškový lecitin se dá zakoupit v prodejnách zdravé výživy.

*pokračování v příštím čísle
Barbora Číhalová (převzato z www.sunfood.cz a cs.wikipedia.org)*

SERIÁL Zahušťující látky neboli zahušťovadla

7. díl seriálu o přídavných látkách – Víte, co jíte?

Jak již vyplývá z názvu, zahušťující látky zahušťují jídlo nebo nápoj nebo-li zvyšují jeho viskozitu. V domácnostech zahušťujeme především polévky a omáčky, kaše a jiné pokrmy, avšak na to používáme zahušťovadla, která nepatří mezi přídavné látky, ale jsou to samotné potraviny: mouka a škrob. V potravinářství se zahušťují mléčné výrobky, předpřipravené omáčky, polévky, zálivky, instantní polévky, majonézy, zavařeniny atd.

K běžným zahušťovadlům patří modifikovaná celulóza, modifikovaná škroby a rostlinné gummy. Jsou to víceméně tradiční složky potravin nebo látky jim příbuzné, proto se tedy může zdát, že k jejich používání nemůže být námitek. Mějte však na paměti, až půjdete příště do obcho-

du, že např. dražší kečupy by neměly obsahovat zahušťovadla, ale pouze rajčata, sůl, ocet a koření. Ty levnější však zahušťovadla většinou obsahují, neboť se tím nahrazuje dražší surovina – rajčata nebo rajský protlak. Podobně je tomu u dětských ovocných výživ. Tyto postupy nejsou nijak nezákonné nebo nekalé, ale je dobré si rozdíly ve složení výrobku uvědomit a brát ho do úvahy spolu s cenou.

Zákon definuje zahušťovadla jako látky, které udělají potravině texturu tím, že vytvářejí gel.

E 412 guma guar (guma cyamopsis, guarová moučka)

Rostlinné gummy jsou šťávy, které vytékají z rostlin při jejich poranění nebo které vyrábějí různé mikroorganismy. Získávají se z keřů, stromů, mořských řas a bakterií, zvyšují visko-

zitu a vytvářejí gely.

Guma guar se získává ze semen rostliny *Cyamopsis tetragonolobus* pěstované v Indii, Pákistánu a USA. Je jednou z rozpustných vláknin a používá se jako emulgátor, stabilizátor disperzí a zahušťovadlo vytvářející s vodou husté roztoky. Najdeme ji např. v mléčných výrobcích (např. v pudinkovém krému se šlehačkou Olma a smetanovém krému Bobík), v mražených krémech (Manhattan, Schöller, Algida, Hájek), kterým zvětšuje objem, zlepšuje texturu a zvyšuje odolnost proti tepelnému šoku. Také prodlužuje životnost pekařských výrobků (chléb vícezrný slunečnicový z Michelských pekáren), zahušťuje salátové zálivky, instantní polévky (Vitana) a omáčky (Spak). Používá se také k vytváření filmů na povrchu masných výrobků.

E 414, arabská (akáciová) guma

Tuto látku roní stromy rodu *Acacia senegal* při poranění kůry. Je to jedna z nejstarších a nejnámějších rostlinných gum a používá se jako emulgátor, stabilizátor, zvlhčující látka a zahušťovadlo. Zpomaluje tvorbu cukerných krystalů v cukrovinkách, zahušťuje cukrovinky, želé, polevy, žvýkačky, zabraňuje vlhnutí cukrářských plev, stabilizuje emulze olejů ve vodě a pěny, napomáhá vytváření malých krystalků ledu u zmrzlin a mražených krémů a tím vzniku žádoucí konzistence. Také účinkuje jako nosič a stabilizátor aromatu u práškových směsí na výrobu nápojů. Je zdrojem rozpustné vlákniny v dietních nápojích a bývá součástí povrchových filmů na čokoládových výrobcích, ořechách, sýrech a tabletách. Můžeme se s ní setkat např. v nápojích Mirinda Pomeranč a Citrónový LIFT, v pastilkách Mentos, ve žvýkačkách Wrigley, v lentilkách a v nápoji v prášku Tang.

Tradičně se používá v potravinářském a farmaceutickém průmyslu. Je však možným alergenem, který může u citlivých osob způsobit např. vyráž-

ku, ekzém či angioedém (otok cév).

E 440, pektiny (pektin, amidovaný pektin)

Pektiny se nacházejí v ovoci a zelenině. Ve větším množství je najdeme např. v jablkách, hruškách, rybízu nebo angreštu. Jsou to rozpustné vlákniny. V potravinářství se získávají ze slupek citrusových plodů a jablečných výlisků. Chemickou modifikací se z pektinu získává amidovaný pektin. Pektin se používá jako želírující látka, stabilizátor, emulgátor a zahušťovadlo do zavařenin a džemů (Hamé), pekařských náplní, lesklých plev, cukrovinek, mléčných výrobků (jogurt Florian a Sanée Zott), zmrzlin (Schöller, Hájek) a ovocných nápojů.

Pektin je přirozená složka lidské stravy a považuje se tedy za bezpečnou přídavnou látku. Jeho velké dávky však mohou způsobovat přechodné nadýmání či střevní potíže.

E 1412, zesíťovaný fosfát škrobu

Rostlinné škroby se používají jako zahušťovadla, ale nerozpouštějí se ve studené vodě a mají další negativní vlastnosti z hlediska zpracování

potravin. Proto se v potravinářství často používají tzv. modifikované škroby (E 1400 – 1450). Ty vznikají chemickými reakcemi rostlinných škrobů s různými sloučeninami.

Tato látka je po nabobtnání (zhoustnutí) stabilnější než normální škroby. Používá se např. v salátových zálivkách nebo dětských výživách. Výhodou použití zesíťovaného fosfátu škrobu je schopnost udržet složky ve směsi po uvaření. Je odolný vůči zmrazení a následnému rozmrazení a během tepelné sterilizace výrobku. Najdeme ho např. v kečupu Hamé a v termixu Lounské mlékárny.

E 1442, hydroxypropylether zesíťovaného fosfátu škrobu

Hydroxypropylether zesíťovaného fosfátu škrobu se používá jako stabilizátor a zahušťovadlo. Můžeme ho najít např. v mražených výrobcích, protože je stabilní za nízkých teplot. Setkáme se s ním v termixu Lounské mlékárny a v instantních polévkách Vitana.

Magdalena Pazderová

Zpracováno dle knihy

Dr. Terezy Vrbové – Víme, co jíme?

POZVÁNKA Chlebový a sýrový víkend

13. – 15. 10. 2006

Ekohospodářství Ve dvoře

Během víkendu se podrobně seznámíme s výrobou domácího sýra a pečením kváskového chleba. Sami si vše zkusíme vyrobit a hotové dobroty společně ochutnáme. Budeme si také vyměňovat zkušenosti a učit se od sebe navzájem. Společně pomůžeme s prací na statku a s opravou i dekorací hliněné chlebové pece.

Program: Povídání o kváscích, jejich přípravě, péči o ně a také o tom, z čeho a jak můžeme přírodní kvásek připravit. Praktická příprava kvásku. Celozrnný kváskový chleba a jak jej udělat, aby byl opravdu dobrý. Příprava a pečení různých druhů chlebů a pečiva v hliněné peci. Jak upéct dobrý chleba v plynové troubě? Mouka a proč na ní záleží. Celozrnná, nebo bílá? Biomouka, staré obiloviny, mouka pohanková, špaldová, rýžová, ječná... Domácí mlýnky na mouku.

Fermentované mléčné výrobky – jogurt, kefir, sýry. Základní techniky zpracování mléka v domácích podmínkách. Udělat, nebo koupit? Výroba jogurtu a čerstvého koziho i kravského sýra na vlastní oči.

Ubytování bude společné, ale pohodlné přímo na statku. Doporučujeme vzít si s sebou spacák a kari-matku. Vegetariánská strava převážně z našich domácích nebo bio surovin zajištěna, vařit si budeme společně na kachlových kamnech. Práce bude nenáročná, pravděpodobně v ekozahradě nebo v sadu. Zahájení v pátek kolem 18 hod, příjezdět je možno již během odpoledne. Doporučujeme vyhledat si předem spojení do Střemníčka, Slavětína nebo Bouzova-Hvozdečka. Ukončení v neděli kolem poledne.

Cena 300 Kč. Vzhledem k nutnosti zajistit suroviny v odpovídajícím množství žádáme o úhradu

částky předem. Přihlášky na e-mail crossroads@centrum.cz nebo telefonicky na 602507246. Na setkání se těší Navot a Lenka

Biozpravodaj hledá nové autory!

Máš alespoň trochu novinářského ducha a zajímají tě biopotraviny a ekologické zemědělství? Chceš se dozvědět, jak se vytváří časopis v neziskové organizaci, nahlédnout pod pokličku a leccos zajímavého se přiučit? Potřebuješ praxi ke studiu? Zkus Biozpravodaj - můžeš přispět jednou či několikrát na téma, kterým se zabýváš, přinést vlastní nápady či se stát součástí redakce a přispívat pravidelně. Kontakt a další informace: Veronika Fišerová, 775381675, fiserova.veronika@seznam.cz.

Na konci prázdnin se v prodejnách zdravé výživy objevil další nový kousek, respektive celá skupinka výrobků, které na našem trhu dosud chyběly. Společnost PRO-BIO představila pod svou značkou BIOLINIE tři nové biopolotovary. Jedná se o jahelník, bulgur s červenou čočkou a pohankový dezert. Jestli patříte

mezi vyznavače zdravého jídla a rychlého vaření, pak si zaručeně přijdete na své. Tyto novinky jsou totiž určeny hlavně těm, kteří by rádi jedli zdravě a bio, ale bohužel jim nezbyvá čas na dlouhou přípravu jídla.

I když zájem o biopotraviny rok od roku roste, stále se ještě najdou tací, kteří o nich mnoho nevědí. Nové biopolotovary mají zákazníkům přiblížit trochu nedoceňované a pro mnohé ještě stále neznámé plodiny – jáhly, bulgur, pohanku lámanku a červenou čočku. Současně zákazníkům poradí, jak tyto plodiny snadno, rychle a hlavně chutně připravit. Nové biopolotovary najdete například v Pí-centru, Zdravé výživě na ulici 8. května či v BIO Farm.

dietní a snadno stravitelná plodina s velkým zastoupením minerálů, vitamínů a vlákniny. Je ceněna hlavně kvůli obsahu flavonoidů, především rutinu, který má blahodárny vliv na regulaci krevního tlaku a cholesterolu. Zpevňuje stěny cév a zamezuje tvorbě křečových žil.

Biopolotovar na pohankový dezert se může zaslouženě pyšnit označením Klasa (kvalitní český výrobek).

V balení se ukrývá sáček, který ještě zavřený krásně zavoní skořicí. Jeho smícháním s mlékem a vodou vznikne kaše, která se dá jíst jen tak. Pro ty, kteří však rádi experimentují a nespokojí se s něčím „obyčejným“, je připravena řada receptů, jak tuto „obyčejnou“ pohankovou kaši povýšit na téměř slavnostní moučník.

Biozelenina a bioovoce v olomouckých prodejnách

	Ječmínek	Pí - centrum	Ludíkoví	Studánka
Banány	x			
Brambory	x	x	x	
Brokolice			?	
Celer	x	x	x	x
Cibule	x	x	x	
Cibulka			x	
Citrony	x			
Cukety	x	x		
Červená řepa	x	x	x	x
Česnek	x		x	
Dýně	x	x	x	
Grepfruit	x			
Hrušky	x	x		x
Jablka	x	x	?	x
Kapusta růž.		x	x	
Kapusta	x	x	x	?
Kedlubny		x		
Lusky zelené		x		
Mrkev	x	x	x	x
Okurky salát.	x			
Papriky			?	?
Petržel	x	x	x	x
Pomeranče	x			
Pórek			x	
Rajčata				?
Švestky			x	
Zelí	x		x	x

? pravděpodobně bude

sestavila Renata Placková

Bulgur

se vyrábí z pšenice, která se střídavě namáčí ve vodě a poté suší. Tím se škrob změní na jednoduchý cukr a pšeničné zrno se tak stane lépe stravitelným. Následuje sušení párou a také drcení a třídění. Bulgur je lehká a snadno stravitelná potravina. Obsahuje množství vlákniny, vitamínů - především A, minerálů a sacharidů, přitom však minimum tuku.

Červená čočka

je slupky zbavená a je tedy velmi snadno stravitelná a na rozdíl od jiných luštěnin nenadýmá. Tak jako všechny zmiňované plodiny obsahuje množství důležitých minerálních látek, především železo, selen, fosfor a zinek. Také obsahuje vitamín B6 a je bohatým zdrojem vlákniny.

Biopolotovar obsahuje sáček se směsí bulguru, červené čočky a zeleniny. Stačí jen zalít vroucí vodou a chvíli povařit. Hotový pokrm je výtečný sám o sobě, jako příloha k masu či zelenině, nebo se z něj dají připravit bulgurové placky.

Pohanka setá

je rostlina se skromným názvem, ale výjimečnými schopnostmi. Je to

Jáhly

jsou vyloupaná zrnka prosa obecného. Malé žluté kuličky však obsahují velké množství vitamínů, převážně skupiny B, minerálů a vlákniny. Díky vysokému podílu železa se doporučují všem, kteří trpí anémií. Z minerálních látek dále obsahují křemík, draslík, fosfor, hořčík, zinek a měď. Proso obecné, tedy i jáhly, jsou jednou z nejstarších plodin, kterou do Evropy přivezly kočovné kmeny z Afriky. I naši předkové znali hodnotu pokrmů z této obilniny, a proto ji zařazovali na hlavní místo svého jídelníčku. Jáhly patří mezi bezlepkové potraviny, takže je mohou jíst osoby nesnášející pšeničný lepek.

V balení biopolotovaru na přípravu jahelníku najdete dva sáčky, jejichž smícháním dostanete chutný oběd nebo večeři. Celá příprava trvá kolem 20 minut a dalších 20 minut je potřeba na pečení a vychlazení. Podle receptů z balení si však nemusíte připravit jen klasický jahelník. Najdete tu několik šikovných rad, jak v krátkém čase efektivně zpracovat jáhly a baječně si pochutnat.

Barbora Číhalová

